

november 2008

Vlaanderen op de schop

Auteur: Iris Lauwaert, beleidsmedewerker

Vlaanderen is amper een voorschoot groot en bovendien dichtbevolkt en volgebouwd. Er zou geen plaats meer zijn voor bijkomende natuur, speelbossen of windmolenparken. Maar wel nog voor het winnen van zand, leem, klei en andere delfstoffen. Volgens het oppervlakedelfstoffenplan van de Vlaamse regering moet er de komende jaren gezorgd worden voor 5 à 6000 ha ontginningsgebied. Een groot deel daarvan zijn nieuwe gebieden. Alleen al voor zandwinning zijn meer dan 1000 ha uitbreidingen in Limburg voorzien en nog eens evenveel in de rest van Vlaanderen.

Wat zijn delfstoffen?

Delfstoffen zijn grondstoffen met een bepaalde gebruikswaarde. Oppervlakedelfstoffen zijn die grondstoffen die je kan bovengronds winnen. In Vlaanderen gaat het om klei, leem, grind en zanden voor verschillende toepassingen. Ze worden ingezet bij woning- en wegenbouw of in de steenbakkerij-, de kunststof- en glassector.

Het beleid rond het winning van oppervlakedelfstoffen wordt geregeld via het Oppervlakedelfstoffendecreet. Voor grindwinning is er, omwille van historische redenen, een apart decreet, het Grinddecreet.

Per delfstoffenzone, zoals opgenomen in het RSV, gaat men een bijzonder oppervlakedelfstoffenplan (BOD) opmaken. Dit plan heeft de ambitie om via een realistische behoefteinschatting tot een plan te komen dat als basis kan dienen voor een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (RUP). Deze plannen bevatten de ontwikkelingsperspectieven voor 25 jaar en worden 5-jarlijks geëvalueerd en eventueel bijgestuurd. Daarnaast werd er ook een algemeen oppervlakedelfstoffenplan (AOD) opgemaakt. Deze schetst een behoefte-raming voor alle delfstoffen voor de komende 25 jaar, bevat een actieplan rond het gebruik van alternatieve materialen, geeft import- en exportramingen weer en formuleert een aantal knelpunten en acties.

Volgende zones worden voorzien in het AOD voor oppervlakedelfstoffenwinning:

- Polderklei en zandwinning in de Kustvlakte (zone 1)
- Kwartszand in Antwerpen en Limburg (zone 14)
- Grind in Limburg (zone 17)
- Zand uit grindwinningen in Limburg (zone 19)
- Zanden in midden en Zuid – Limburg (zone 16)
- Beton- en metselzanden in Noord-Limburg (zone 15)
- Verspreide lokale zandwinningen in de provincie Antwerpen (zone 13)
- Tertiair zand in Vlaams-Brabant (zone 12)
- Tertiair zand in Oost-Vlaanderen en Centraal-West-Vlaanderen (zone 11)
- Ontginningen in de Vlaamse vallei, Schelde en Leievallei (zone 10)
- Mergel in Limburg (zone 18)

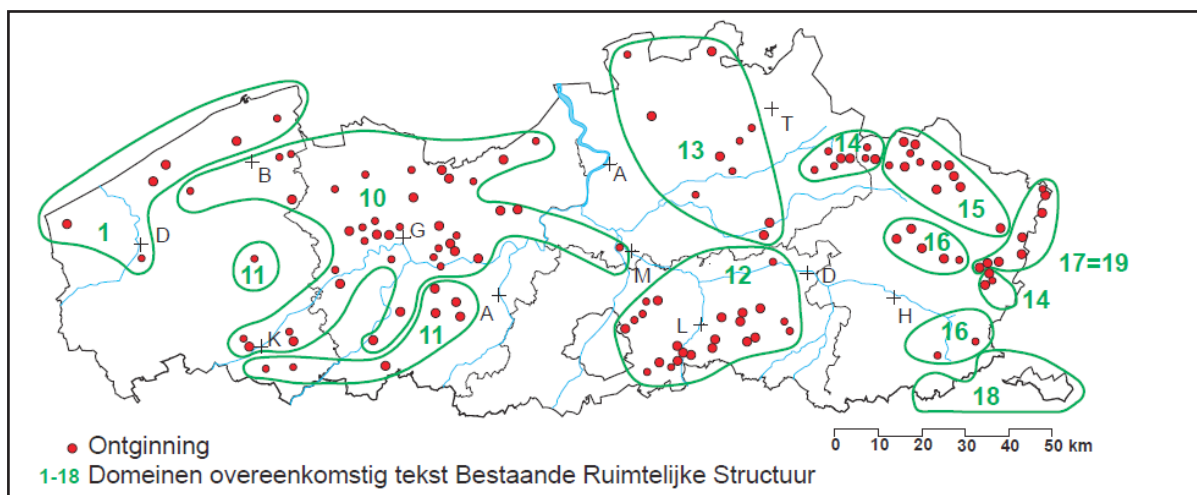

Fig.1. Oppervlakedelfstoffenzones zand en grind in Vlaanderen

- Polderklei en zandwinning in de kustvlakte (zone 1);
- leperse klei (Kortemarksilt en Moenklei) in West-Vlaanderen (zone 2);
- Dakpannenklei en baksteenklei in het Kortrijkse (zone 3);
- Boomse klei in het Waasland (zone 4);
- Boomse klei in de Rupelstreek (zone 5);
- Klei van de kempen (zone 6);
- Alluviale klei (Schelde en Maas) (zone 7);
- Leem ten westen van Brussel (zone 8);
- Leem in Limburg en in het oostelijk deel van Vlaams-Brabant (zone 9).

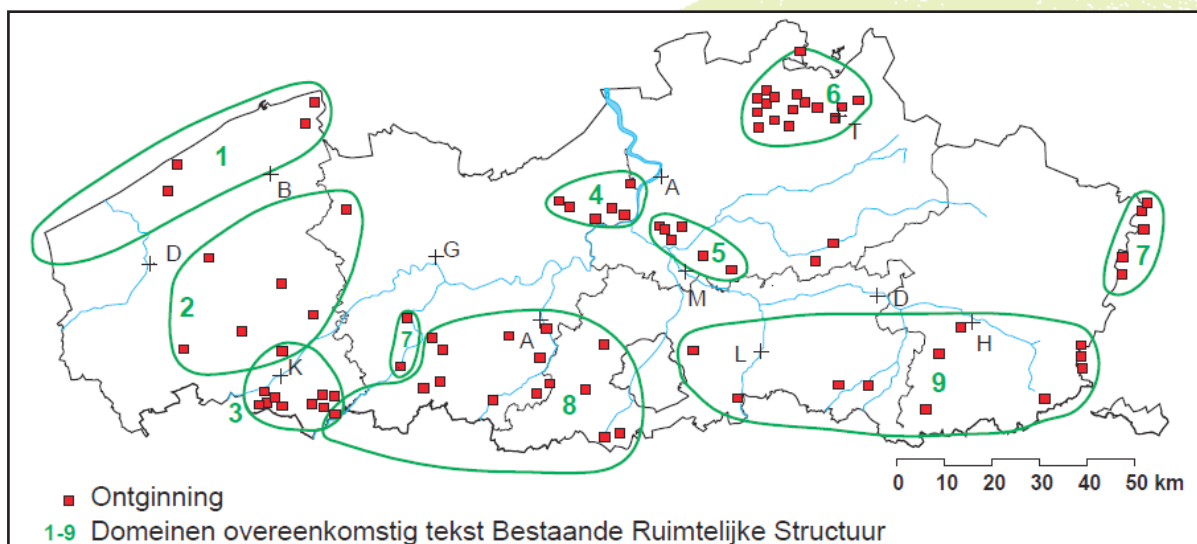

Fig.2. Oppervlakedelfstoffenzones klei en leem in Vlaanderen

Volgende BOD's worden opgesteld op basis van het oppervlakedelfstoffendecreet (stand van zaken op 26/11/08):

TIJDSVERLOOP PROCEDURE

	Voorontwerp in voorbereiding	Voorontwerp	Ambtelijke stuurgroep	Actieve openbaarheid	Definitieve vaststelling door de Vlaamse Regering
Kleien en lemen					
Dakpannen- en baksteenklei in het Kortrijkse					
Vlaamse Leemstreek					
Klei van de Kempen					
Klei van Ieper en Maldegem klei					
Boomse Klei					
Alluviale Klei en Polderklei					
Bouw- en vulzanden					
Zand in Limburg					
Locale zandwinningen in Antwerpen					
Tertiair zand in Vlaams Brabant					
Zand in Oost-Vlaanderen					
Zand in West-Vlaanderen					
Kwartzand					

Na de definitieve vaststelling door de Vlaamse Regering, neemt deze ook het initiatief voor een gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan.

Website Natuurlijke Rijkdommen:

<http://www.lne.be/themas/natuurlijke-rijkdommen/>

In de praktijk

Met het AOD kwam er een belangrijke eerste stap naar een planmatige delfstoffenwinning. Toch werden er zowel door Natuurpunt als door Mineraal en SERV belangrijke aandachtspunten naar voor geschoven. De plannen zijn in de eerste plaats economische plannen. De toetsing met ecologische en sociale aspecten is enkel voorzien op niveau van het BOD, terwijl een toetsing op Vlaams niveau zeker nodig is.

Er is nog gebrek aan heel wat gegevens, dat bewijst de studie in opmaak rond de bevoorrading van delfstoffen, waarin men lokale winning versus import overweegt. Het AOD heeft althans de ambitie om een aantal lacunes in de monitoring uit te diepen.

Rond alternatieve materialen is het plan niet ambitieus genoeg. Duurzame winning is eigenlijk een contradictie in terminis, omdat je een primaire delfstof maar 1 keer kan winnen. Om duurzaam te benaderen, zou je dus

maximaal moeten inzetten op die alternatieve materialen, maar daar schiet het AOD nog te kort.

Tot slot werden, nogal atypisch, enkele bijzondere delfstoffenplannen al goedgekeurd vooraleer het AOD afgewerkt was.

De bijzondere oppervlakedelfstoffen stuiten op veel verzet. Elk nieuw plan brengt massaal bewoners en actiegroepen op de been. Er schort in de eerste plaats iets aan de communicatie. In het verleden werden gemeentes niet op de hoogte gebracht van de nakende ontginningsplannen in hun gemeente. De individuele burger wordt geacht regelmatig naar de website van de dienst Natuurlijke Rijkdommen te surfen om de aankondiging van het openbaar onderzoek te onderscheppen. Daarnaast denken we dat er te weinig vooroverleg plaatsvindt voor je met zo'n ingrijpend plan in openbaar onderzoek gaat. Bij een uitgebreid vooroverleg kunnen vaak al heel wat knelpunten en misverstanden aan de oppervlakte komen.

Gezamenlijk Mineraal-SERV-advies:

http://www.natuurpunt.be/uploads/natuurbehoud/natuurbeleid/documenten/pag_358_advies_mina_aod.pdf

En wat met bagger- en ruimingsspecie?

Aan de ene zijde is er vraag naar zand, leem, klei en grind, aan de andere kant liggen er immense hoeveelheden bagger en slib te wachten op een oplossing. Volgens ramingen in het uitvoeringsplan bagger- en ruimingsspecie zit er in onze grotere waterlopen nog 23 miljoen ton droge stof slib te wachten op ruiming (en verwerking) en komt daar jaarlijks nog bijna 2 miljoen ton bij. In hoeveelheid is dat ongeveer even veel als de jaarlijkse behoefte aan leem waarvoor in de Vlaamse leemstreek momenteel ontginningsgebieden gezocht worden.

Veel van die baggerspecie is wel verontreinigd en moet behandeld worden, maar de technieken om er een nuttige bestemming aan te geven, zijn voorhanden. Een studie van de KU Leuven uit 2006 noemt 19 onderzochte bouwtoepassingen, van de omvorming tot baksteen tot vervangproducten voor grind. Zoals vaker is de belangrijkste hindernis de kostprijs. Zo lang het storten van slib niet duurder gemaakt wordt en de winning van grondstoffen goedkoper blijft dan hergebruik of keuze voor alternatieven, zal de oplossing uitblijven.

Grind: een geval apart!

De grindwinning in Limburg is vandaag weer een actueel beleidsthema. Nochtans dacht iedereen in 1993 dat de discussie voor eens en voor altijd voorbij zou zijn. We blikken even terug naar het verleden.

Grindwinning langs de Maas startte na de tweede wereldoorlog. In eerste instantie beperkte deze winning zich tot het verdiepen en uitbaggeren van de Maas, maar vervolgens werden ook de aangrenzende uiterwaarden ontgonnen. Ontginningsterreinen die gemakkelijk toegankelijk waren via de waterwegen voor baggerboten en schepen waren het meest gegeerd. De aansnijding van gebieden gebeurde eerder op historische basis, dan op geologische. Die methode veranderde toen in eind jaren '60 de gewestplannen hun intrede deden. In 1979 startte er binnen de GOM een werkgroep op, die de potentiële grindwinningsgebieden in kaart moest brengen. Toen in 1980 het definitieve gewestplan Maasland voorlag, waren er enerzijds uitbreidingsmogelijkheden van historische lokaties voorzien, alsook een aantal grote nieuwe reservegebieden die in de toekomst uitgebaat konden worden.

In 1993 werd er, na veel maatschappelijke contestatie op initiatief van toenmalig minister De Batselier, een grinddecreet goedgekeurd door het Vlaams Parlement. Dit decreet kwam er na moeizaam overleg tussen gemeentebesturen, landbouworganisaties, milieu- en natuurverenigingen en de grindsector en was vooruitstrevend in tal van opzichten. Zo ging het uit van eindigheid (stop grindwinning in 2005), had het oog voor win-winsituaties en was het economisch zo opgebouwd dat niet enkel de ontginners er financieel belang bij

hadden. Daarnaast moesten een reeks voorwaarden en maatregelen ervoor zorgen dat de aflopende exploitatie sociaal verantwoord kon gebeuren en dat waar mogelijk ecologische winst gemaakt kon worden door een aangepaste afwerking en nabestemming van de gronden. Het grinddecreet bepaalde dat er maximum 100 miljoen ton grind bovengehaald mocht worden. Omdat op 31 december 2005 het quotum van het grinddecreet nog niet uitgeput was, werd het decreet aangepast en in de tijd verlengd, om de resterende tonnen te kunnen bovenhalen. Achter de schermen werd uiteraard druk gelobbyd om ook het grinddecreet een winning voort te kunnen zetten. Onder druk van de grindsector en de gemeentebesturen, besliste de Vlaamse regering “om na te gaan of, na het beëindigen van het grinddecreet, er nog een draagvlak aanwezig is voor verdere grindwinning en onder welke voorwaarden.”

Ze organiseerde in het voorjaar van 2007 een rondetafel met alle betrokkenen. Na 6 overlegmomenten werd duidelijk dat die ‘consensus’ niet gevonden kon worden. De natuur- en milieuverenigingen en de Boerenbond namen immers een minderheidsstandpunt in op de synthesetekst van het overleg. Even leek het erop dat de politiek mee zou gaan in het verhaal van de grindsector en grindwinning opnieuw mogelijk zou maken binnen het Oppervlaktedelfstoffendecreet. Maar de natuur- en milieubeweging hield het been stijf en ging, op vraag van minister Hilde Crevits, zelf aan tafel zitten met Belbag, de vertegenwoordigers van de grindontginners. Na een jaar lang onderhandelen werd het vertrouwen gevonden om met een projectmatige aanpak, die uitgaat van een reeks randvoorwaarden grindwinning toch nog mogelijk te maken. Essentiële randvoorwaarde is dat in ieder project er een meetbare natuurwinst moet geboekt worden. De geest van de bespreking en de overeenkomst is dat de projecten die zullen worden uitgevoerd in hoofdzaak gericht zullen zijn op natuurontwikkeling. De tekst met de randvoorwaarden vind je onderaan. Tot op heden is de discussie over tonnages en projectgebieden afgehouden. Als natuur- en milieubeweging vroegen we eerst een akkoord over de randvoorwaarden, vooraleer over projecten kon gesproken worden.

Eenmaal een akkoord bereikt tussen beide actoren, moest er draagvlak gevonden worden bij andere actoren. In de eerste plaats gingen we ons akkoord voorstellen op het kabinet van Crevits. Nadien zochten beide partners gezamenlijk steun bij de meerderheidspartijen in het Vlaams parlement en de gemeentes, de provincie en de landbouwsector. De drie meerderheidspartijen ondertekenden in november 2008 de tekst met randvoorwaarden. Dat maakt dat vandaag er een voorstel van decreet voorligt in het parlement die een projectmatige grindwinning, onder voldoende ecologische voorwaarden, mogelijk moet maken.

Win-Winsituaties voor een groter draagvlak

Als het grindoverleg tot een goed einde gebracht wordt, heeft het grinddossier meer dan ooit een voorbeeldfunctie voor de aanpak van de andere oppervlaktedelfstoffen. Uitgaan van eindigheid is de erkenning dat hoe dan ook zuinig moet omgesprongen worden met grondstoffen, dat ze enkel nog kunnen ingezet (en ontgonnen) worden voor de meest hoogwaardige toepassingen en dat de alternatieven maximaal moeten gepromoot worden. Projectmatig moet op het terrein bekeken worden welke win-win situaties gevonden kunnen worden, zoals het beter gebruik maken van de delfstoffen die vrijkomen bij infrastructuurwerken en wegenbouw, maar ook bij water- en natuurbeheer. Bij projecten kunnen ook beter individuele voorwaarden opgelegd worden die het beste resultaat, met de minste hinder en met de grootste meerwaarde garanderen. De realisatie van de nabestemming is hierbij uiteraard een belangrijk aandachtspunt. Oude ontginningen, van zand, klei of veen, zijn uitgroeid tot mooie natuurgebieden.

Jammer genoeg is er een groot verschil tussen ambachtelijke groeves, vaak nog met de hand of beperkte middelen uitgegraven, en de nieuwe technieken die grote en diepe kraters slaan....